

חג השבועות – אי לאו האי יומא

מתן תורה מתחדש בכל שנה

חג השבועות מתקרב ובא, וחשוב מאוד שנתכונן כראוי לחג הנפלא הזה. הרמח"ל בספרו דרך ה' (חלק ד' פרק ז' אות ו') כתב, שבכל שנה ושנה, כשחג מגיע, אין זה רק זכרון דברים למה שאירע בעבר, אלא הארת החג חוזרת ונשנית מחדש. נמצא שלמרות שכבר אמרנו 'נעשה ונשמע', אבל בחג השבועות שבכל שנה אנו חוזרים ומקבלים את התורה מחדש, ולכן יש לנו להכין עצמנו כראוי לקבלה זו, כדי שנזכה לדברים הנפלאים על ידה.

אולם מתחילה עלינו להתבונן, מה הוא תוכן ענינו של מתן תורה ומעמד הר סיני, ואז נבין מה אנו באים לחדש ולקבל ביום זה.

תנאי התנה – תלויים ועומדים

כתוב בתורה בפרשת בריאת העולם (בראשית א, לא): "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי". ופירש רש"י:

הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה.

מבואר מדברי רש"י, שקבלת התורה היתה תנאי המעכב בבריאת העולם, שכל העולם היה תלוי ועומד עד שקבלו ישראל את התורה. וביאור הדבר, שאין לעולם מטרה בפני עצמה, כל התכלית של העולם היא רק כדי שתהיה אפשרות לקיים את התורה, ולכן אם אין ישראל מקבלים את התורה, אין לעולם שום זכות קיום.

ולא רק בשעת מתן תורה פעל תנאי זה, כי ידועים דברי הנפש החיים (שער ד פרק כה):

אבל אם היה ח"ו העולם פנוי לגמרי אפילו רגע אחת ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתורה הקדושה. תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים ונבטלים ממציאאות לגמרי ח"ו.

הרי שאף לאחר מתן תורה, מה שהעולם ממשיך להתקיים הוא רק על ידי לימוד התורה. וכל זה לאחר מתן תורה, כי קודם לכן העולם התקיים על ידי חסד ה' לבד, אבל ממעמד הר סיני ואילך, הוא עומד ומתקיים אך ורק בזכות התורה.

נמצא שביום זה חל שינוי גדול בכל מהות הבריאה, שנשתנה מעולם הקיים רק בחסדו יתברך, לעולם שיש לו זכות קיום על ידי התורה הנמצאת בו.

פנים אל פנים

עוד מעלה גדולה שזכינו לה ביום הגדול של מתן תורה היא, שזכו כלל ישראל להגיע אל המדרגה הגבוהה ביותר של נבואה. הרי אמרו חז"ל (מכות כד, א) "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום". והיינו שבשתי בדברות הראשונות, כל ישראל היו במדרגת נבואת משה, שה' דיבר אלינו פנים אל פנים, שמענו ישר מפיו בלי שום נביא או אמצעי.

ומובן שזו מדרגה נשגבה של קירבה להקב"ה ודביקות בו. הרי שלמה המלך אמר (שיר השירים א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו", וכתב הגר"א (פירושו לשה"ש שם) שדבר זה נתקיים אצלנו בשעת מתן תורה, כי שמיעת הדיברות ישר מפיו של הקב"ה הוא שיא החיבור אליו וביטוי חזק על אהבתו אלינו, ולכן הוא נמשל לנשיקת פיו ממנו.

גם זכינו ביום זה לגילויים נוראים. הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים ד, לה): "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו". ופירש רש"י (שם ד"ה הראת) וז"ל, כשנתן הקב"ה את התורה, פתח להם ז' רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי, עכ"ל. והרמח"ל (דרך ה' שער א' פרק א', ועיין בהקדמה למאמר הויכוח עמ' כט) מאריך לבאר שביום זה השגנו כל יסודות האמונה, כי כולם התגלו לנו בברירות.

ועיין ברמב"ם (פ"ח יסודי התורה ה"א) שכתב:

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם, לא להביא ראיה על הנבואה וכו'. ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא

הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

הרי שהאמונה בנבואת משה, שהיא מי"ג עיקרי הדת, מיוסדת אך ורק על הגילויים של מעמד הר סיני, ולא על שאר הנסים והמופתים שעשה.

נמצינו למדים את גודל קדושתו ומעלתו של חג השבועות, שבו אירעו שינויים גדולים, הן במהות הבריאה ומציאותה, הן במעלתם ומדריגתם של בני ישראל. אולם יש ענין נוסף שיש בתוכן ענינו של היום הזה, שכדאי מאד להתבונן בו כהכנה לקבל קדושתו.

רב יוסף ביומא דעצרתא

איתא בגמרא (פסחים סח, ב):

רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא.

ופירש רש"י (שם ד"ה אי לאו האי יומא) וז"ל, שלמדתי תורה ונתרוממתי - הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף, ומה ביני לבינם, עכ"ל.

הרי שהאמורא רב יוסף קבע סעודה מיוחדת ומפוארה לכבוד חג השבועות. משום "אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא", שהוא בעצמו נשתנה על ידי התורה, וכמו שכתב רש"י - שלמדתי תורה ונתרוממתי.

ולכאורה הדברים מתמיהין. חדא, הרי בהאי יומא קרה המאורע הגדול ביותר מכל ימות עולם, שכל העולם כולו נתעלה, כל הבריאה כולה נשתנתה על ידי נתינת התורה. והוא גם היום הנפלא ביותר בתולדות עם ישראל, שזכו כולם להשיג מעלת הנבואה של משה רבינו, לשמוע אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה, לראות בעיניהם בברירות ובהירות כי "ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו". הרי באותו יום נתקשר כל אחד ואחד בישראל לגנזי מרומים, קיבל תורה מן השמים, ונעשה דבוק עם הקב"ה.

אם כן לכאורה האופן הנכון והדרך המשובח לחגוג את קדושת היום, הלא הוא להסתגר בבית המדרש, למסור עצמנו ללימוד התורה בלב ונפש, להתנהג בו כיום הקדוש של יום כפור ואולי עוד יותר. ומה עושה רב יוסף - הוא אומר לבני ביתו

להכין לו סעודה עם הבשר החשוב ביותר, הוא מקיים שמחת היום הקדוש והנורא הזה בדברים גשמיים וגופניים, הלא דבר הוא.

ועוד יש להקשות, שלכאורה אינו מובן היאך מגדיר רב יוסף את תוכן ענינו של שמחת היום. הוא לא אמר - אי לאו האי יומא לא נתקיימו בריאת שמים וארץ, או - אי לאו האי יומא לא זכינו לשמוע הדברות מפי הגבורה ולראות כי אין עוד מלבדו. אלא - אי לאו היו יומא כמה יוסף איכא בשוקא, שיש לו עצמו מעלה מיוחדת על בני אדם אחרים שגם נקראו בשם יוסף, אבל לא זכו ללמוד תורה ולהתרומם. למה בחר רב יוסף בפרט זה בדוקא לקבוע עליו עיקר שמחתו של חג השבועות.

השפעת לימוד התורה על האדם

ונראה דיש ללמוד מכאן עיקר יסודי בענין לימוד התורה וכוחו להשפיע על האדם. הנה ברכת שופרות פותחת "אתה נגלית על הר קדשך ללמד לעמך תורה ומצוות". הרי שעל הר סיני הקב"ה לימד אותנו שני דברים - לימוד התורה ולימוד המצוות. וצריך ביאור, דלכאורה דבר אחד הם, כי על ידי לימוד התורה אנו יודעים את המצוות, הם ודיניהם גדריהם ופרטיהם, ולמה חיטבו אנשי כנסת הגדולה כל אחד לדבר בפני עצמו.

אמנם ביאור הדברים כך הוא. לימוד המצוות היינו לימוד שכלי, לדעת מה הן והלכותיהן, ובלעדי לימוד זה אי אפשר לקיים את המצוות כראוי. אולם לימוד תורה הוא ענין אחר לגמרי, שגם כן קבלנו אותו בהר סיני, ועליו קבע רב יוסף עיקר שמחתו בחג השבועות, וכמו שנבאר.

והיינו, שטעות גדולה היא לחשוב כי התורה אינה רק קיבוץ ידיעות הנצרכות לנו כדי לקיים מצוותיה. אלא התורה היא חכמה אלקית שבכחה לחדור לתוך החיים החומריים שלנו, לכונן אותם ולשנות אותם ולהעלותם.

ועיקר השפעה זו ניכרת בדברים שאינם ממש בכלל קיום המצוות, אלא בדברים שהם חלק מהחיים היום יומיים של כל בני אדם. למשל, הרי כל אדם צריך לעבוד כדי לפרנס את עצמו, וגם גויים הולכים לעבודה מדי יום ביומו.

אולם יש הבדל גדול בין עבודת אדם ופעולתו על פי השקפת העולם, ובין העבודה לפי גישת התורה והשקפתה. הרי אצל העולם, התכלית של עבודה היא להשיג כסף, והעבודה היא רק הכשר והיכי תמצא היאך להגיע למבוקש זה.

אמנם המכתב מאליהו (עיין ח"א קונטרס החסד פרק יב) מבאר, כי התורה מלמדת אותנו, שבאמת השגת הכסף טפלה לעיקר תכלית העבודה, והוא רק פועל יוצא ממנה. הסיבה האמיתית שיהודי עובד, הוא כדי להיטיב אל הזולת, למלא את חסרונותיו ולספק את צרכיו. הרי בני אדם יש להם צרכים, ומוטל על האדם להתבונן מה הם הכשרונות והכוחות שלו, והיאך יכול להשתמש בהם להועיל ולעזור לאחרים. רק שאי אפשר לעשות כן בחנם, שאם כן איך יחיה בעצמו, ולכן הוא מוכרח להתפרנס מזה גם כן. אבל עיקר התכלית היא הנתינה ולא הקבלה.

ויסוד זה הוא חלק מלימוד תורה, שהשקפה זו אי אפשר להשיגה ולקנותה אלא על ידי העסק בתורה. רק מי שלמד תורה, שנבלעה התורה בדמו וחדרה לתוך עצמותו ומהותו, יכול לגשת אל עסקו ועבודתו באופן זה.

נמצא, שאף שהשפעת התורה על האדם נקלטת בבית המדרש, אבל ניכרת דוקא במקום עבודתו. כחה של תורה לרומם את האדם נראה דוקא בשוק. וזהו עומק כוונת רב יוסף במה שאמר - אי לאו האי יומא, שלמדתי תורה ונתרוממתי, כמה יוסף איכא בשוקא.

נשואין וחיי המשפחה על פי תורה

ויש עוד תחום בחיים שניכר ההבדל הגדול בין מי שחיו מתנהלים על פי התורה ובין מי שלא זכה לכך. והיינו בענין של נשואין ומשפחה. הנה גם גויים מתחתנים ומעמידים משפחות, אבל הגישה שלהם שונה לחלוטין מן הגישה של התורה. עבורם, כל תכליתם הוא למלא רצון עצמם, להשלים את מה שחסר להם ולהרגיש סיפוק בחייהם. אבל הנושא אשה ומוליד בנים על פי תורה, הרי כל מגמתו הוא - לתת, להיות עוסק בחסד והטבה לזולת, ולהעמיד דורות של עובדי ה' ומקיימי מצוותיו.

והחילוק בין הגישות הללו ניכר בכמה גווני. תנן במסכת אבות "בן שמונה עשרה לחופה", ואף אם אין מתחתנים בגיל שמונה עשרה ממש, אבל בדרך כלל בני תורה נכנסים לחופה בגיל צעיר. והיינו שאצלנו, הזוג גדלים יחד, נותנים זה לזה, עוזרים זה לזה להגיע לשלמותם.

מה שאין כן אצל הגויים הם מתחתנים רק כשהם מבוגרים ומבוססים בחייהם. כי כל התכלית אצלם הוא רק למלא רצון עצמם, לא לתת לאחרים. ולכן תחילה צריכים להגיע למצב שה'אני' שלו כבר נגמר, ואז מחפשים להתחתן עם מי שנוח ומתאים לו.

אולם השורש והיסוד של חילוק זה, הוא בתורה. רק מי שהתורה נכנסה לחדרי לבו, יכול לנהל חייו ככה, לישא אשה ולהוליד בנים רק כדי לתת ולהיטיב.

עבדי לי עגלא תילתא

נמצינו למדים, שעיקר המעלה שזכינו לה במתן תורה, שלומדים תורה ומתרוומים, אינה ניכרת דוקא בבית המדרש, אלא מחוצה לו. אם אתה רוצה לדעת אם אדם הוא בן תורה אמיתי, אין לקבוע הדבר על פי הנהגתו בבית המדרש, אלא צריכים לעקוב אחריו בשוק, בביתו, במקום עבודתו. כי התורה צריכה לחדור אל תוך גופו, להשפיע על החיים הגשמיים שלו, ולרומם אותם - "למדתי תורה ונתרוממתי".

ולכן אמר רב יוסף "עשו לי עגלא תלתא", שלכבוד חג השבועות יכינו לו סעודה מפוארה, עם מאכלים חשובים ומטעמים, כי שמחת החג היא מה שקבלנו את התורה שבכחה להעלות את הגשמיות, את המאכל והמשתה, את העבודה והמשפחה. כל התורה היא לשנות את כל היקף החיים, ולעשות מהם דבר נעלה ומקודש.

ההכנה הנכונה לשבועות

ולכן כאשר חג השבועות ממשמש ובא, עלינו להכין את עצמנו לקבל קדושתו, על ידי שנתבונן בעצמנו לראות, באיזה שיעור ומדה התורה נכנסת בנו. לא רק ללמוד כראוי ולהשיג את חכמת התורה בשכלנו, אלא שתהא התורה שמורה בלבנו, חודרת לתוך גופנו, משפיעה על הנהגותינו וכל מהלך החיים שלנו.

ואם נדגיש את זה לעצמנו, ונקבל את התורה עם לב פתוח, נזכה שהתורה תכנס בנו, ועל ידה נתרומם שגם בשוק יהיה ניכר שאנו בני תורה, ונוכל לומר בשמחה "אי לאו האי יומא - שלמדתי תורה ונתרוממתי".

